

آنارشیسم و رسانه‌های اجتماعی

آنارشسیسم و رسانه‌های اجتماعی

گزارش سریع (۶)
دی ماه ۱۳۹۸

تهیه شده در: پژوهشگاه مرکز ملی فضای مجازی - گروه مطالعات فرهنگی و اجتماعی
تهیه کننده: امیررضا باقرپور شیرازی

نشانی: تهران، میدان آرژانتین، خیابان بیهقی، نبش خیابان ۱۶ غربی، پلاک ۲۰، کدپستی ۱۵۱۵۶۷۴۳۱۱

<http://www.majazi.ir>

شماره تماس: ۸۶۱۲۱۰۶۱

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز ملی فضای مجازی است و استفاده از مطالب آن صرفاً با ذکر مأخذ بلامانع است.

گزارش سریع که با عنوان Rapid Report شناخته می‌شود، نوعی گزارش کوتاه است که صرفاً برای اطلاع کلی از موضوع یا پدیده‌ای خاص در بازه زمانی محدود تهیه می‌شود. هدف عمده چنین گزارش‌هایی، ایجاد تصویری اجمالی برای آشنایی ابتدایی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در موضوعات مورد علاقه آنان است.

چکیده

آنارشیسم فلسفهٔ سیاسی و اجتماعی است که علیه مرجعیت سیاسی موضع سلبی دارد. با ظهور و فراگیری فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، زمینه جدیدی برای اشاعهٔ این نگرش فراهم شده و با گونه‌های نوینی از آنارشیسم روبرو هستیم. در این گزارش، پس از معرفی آنارشیسم و آنارشی، به رابطهٔ آنارشیسم و رسانه‌های اجتماعی می‌پردازیم. به ویژه مفهوم کریپتو-آنارشیسم در کانون توجه قرار خواهد گرفت. کریپتو-آنارشیست‌ها لزوماً با همهٔ دیدگاه‌های آنارشیستی کلاسیک و مدرن موافق نیستند. درست است که هر دو گروه آرمان‌های نظیر آزادی سیاسی و خلع مرجعیت‌های سیاسی با قدرت متمرکز را دنبال می‌کنند، اما در بین آن‌ها تفاوت‌هایی نیز دیده می‌شود. در حالی که آنارشیست‌ها عموماً دیدگاهی چپ دارند و آرمان‌های سوسیالیستی و ضدسرمایه‌داری را دنبال می‌کنند، کریپتو-آنارشیست‌ها به دنبال بازار و رقابت آزاد هستند. بنابراین دیدگاه‌های اقتصادی آنان متفاوت از عموم آنارشیست‌هاست.

واژگان کلیدی

آنارشیسم، رسانه‌های اجتماعی، آنارشی، کریپتو-آنارشیسم، فضای مجازی

فهرست مطالب

- ۱.....آنا‌رشیسم و آنا‌رشی چیست؟
- ۳.....آنا‌رشیسم، اینترنت و رسانه‌های اجتماعی
- ۴.....کریپتو-آنا‌رشیسم
- ۷.....نگرانی‌ها در مورد کمک اینترنت به آنا‌رشیسم
- ۹.....منابع

آنارشسیسم و آنارشی چیست؟

آنارشسیسم^۱ فلسفهٔ سیاسی و اجتماعی است که علیه مرجعیتِ سیاسی موضع سلبی دارد. به لحاظ ریشه‌شناختی، واژهٔ آنارشسیسم (Anarchism) از لغت یونانی anarkhia به معنای «بدون حاکم» گرفته شده است (در زبان یونانی، پیشوند An منفی‌ساز و به معنای «بدون...» است و از arkhos حاکم یا مسئول مراد می‌شود). در واقع، در کانون اعتقادات آنارشسیست‌ها این باور وجود دارد که دولت «توده‌ای کهنه، غیرقابل درمان، غیرضروری و نامشروع است» که در راستای رسیدن به آزادی باید سرکوب شود.^۲

آنارشسیسم در موضع ایجابی، به جای ساختارهای متداول حاکمیتی که دارای کانون‌های قدرت می‌باشد، به دنبال برپایی جوامع خود-تدبیری^۳ است که توسط نهادهای مشارکتی^۴ و داوطلبانه^۵ اداره می‌شود. در واقع، آنارشسیسم به جای تصویر ساختار سیاسی در قالب استعارهٔ «هرم» که امری سلسله‌مند و واجد قدرت متمرکز است، بر استعارهٔ «تور» تأکید می‌کند؛ توری که از گره‌های کوچک اما متعدد تشکیل شده است که یادآور توزیع قدرت در ساختار آرمانی آنارشسیستی است. شاید آرمان آنارشسیست‌ها در این جملهٔ هنری دیوید توریو^۶ به خوبی منعکس شده باشد: «حکومتی بهتر است که به حداقلی‌ترین شکل حکومت کند.» به عبارت دیگر می‌توان گفت که آنارشسیست‌ها به جای اعتقاد به ساختارهای سیاسی از بالا به پایین، به جوامع نسبتاً تخت^۷ معتقدند.^۹

^۱Anarchism

^۲Atzori, M. (2015). Blockchain Technology and Decentralized Governance: Is the State Still Necessary?. SSRN Electronic Journal.

^۳Self-managed

^۴Cooperae

^۵voluntary

^۶<https://en.wikipedia.org/wiki/Anarchism>

^۷Henry David Thoreau

^۸Flat societies

^۹Atzori, M. (2015). Blockchain Technology and Decentralized Governance: Is the State Still Necessary?. SSRN Electronic Journal.

شایان ذکر است که تفاوت بین آنارشیسم و آنارشی (که گاه در فارسی به نظم‌گریزی ترجمه می‌شود) در این است که اولی یک نگرش یا فلسفهٔ سیاسی است و دومی به مجموعهٔ اقدامات و فعالیت‌ها در راستای نیل به آرمان‌های آنارشیستی یا زندگی در ذیل ساختار سیاسی مطلوب آنارشیسم گفته می‌شود. معمولاً از وضع آنارشی به صورت منفی یاد می‌شود، چرا که نفی دولت‌ها از طریق نقض قانون، بی‌نظمی، هرج و مرج و خشونت حاصل آمده و یا با آن‌ها همراه می‌شود. با این حال باید توجه داشت که برخی از آنارشیست‌ها (Anarcho-pacifism) استفاده از خشونت برای تغییر اجتماعی را رد می‌کنند.

به طور کلی دیدگاه‌های آنارشیستی به دو دستهٔ فکری تقسیم می‌شوند: فردی و اجتماعی. این شاخه‌ها، ارزش و فرایندهای تکاملی خاص خود را دارند، با این حال از یکدیگر تأثیر پذیرفته‌اند. شاخهٔ فردی از آنارشیسم سویه‌های سلبی دارد و بر آزادی فرد از سیطرهٔ هرگونه نهاد حاکمیتی، سنت‌ها، جوامع و گروه‌ها تأکید می‌کند؛ در حالی که آنارشیسم اجتماعی، از آن حیث که اختیار و آزادی فردی را در پیوند با مناسبات اجتماعی می‌داند، نسبت به ساختار قدرت و شیوهٔ ادارهٔ جامعهٔ موضوعی ایجابی (مانند طرح‌وارهٔ «تور») اتخاذ می‌کند.^۲

جنبش‌های آنارشیستی معمولاً در طیف‌بندی‌های سیاسی در انتها علیه چپ قرار می‌گیرند و نگرش‌های اقتصادی و حقوقی آنان، تفسیری غیر مرجع‌گرایانه از کمونسم و اقتصادهای مشارکتی و تعاونی را بازنمایی می‌کند. بنابراین به طور کلی می‌توان آنارشیسم را دیدگاه ضد سرمایه‌دارای^۳ خواند؛ رویه‌ای که در جنبش‌های کلاسیک و مدرن (نظیر اعتراضات سال ۲۰۱۱ در آمریکا که به جنبش «تسخیر وال استریت»^۴ موسوم است) دیده می‌شود.^۵

^۱https://en.wikipedia.org/wiki/Individualist_anarchism

^۲https://en.wikipedia.org/wiki/Social_anarchism

^۳Anti-capitalism

^۴Occupy Wall Street

^۵<https://en.wikipedia.org/wiki/Anarchism>

به لحاظ تاریخی، صورت‌بندی دیدگاه‌های آنارشیستی به اوایل قرن ۱۹ میلادی برمی‌گردد. در واقع، پیر ژوزف پرودون^۱ (۱۸۶۵-۱۸۰۹)، فیلسوف، جامعه‌شناس و اقتصاددان فرانسوی، نخستین اندیشمندی بود که خود را آنارشیست نامید. از متفکران معاصر که از آن‌ها به عنوان نظریه‌پردازان آنارشیسم یاد می‌شود، می‌توان به نوآم چامسکی^۲، آهانس هرمان هوپه^۳ و رابرت هیگز^۴ اشاره کرد.

آنارشیسم، اینترنت و رسانه‌های اجتماعی

پس از توضیح درباره کلیات اندیشه آنارشیستی، نوبت به بررسی رابطه آنارشیسم، اینترنت و رسانه‌های اجتماعی می‌رسد. این رابطه معمولاً از دو نظر مورد توجه قرار می‌گیرد: اینکه اینترنت فی‌نفسه چه نسبتی با دیدگاه‌های آنارشیستی دارند (شأن ماهوی) و چه ظرفیت‌هایی را برای جنبش‌های آنارشیستی فراهم می‌آورند (شان ابزاری)؟

از منظر ماهوی برخی به تشابه ساختار فنی اینترنت و مدل مطلوب آنارشیست‌ها اشاره کرده‌اند؛ چرا که فی‌المثل در شبکه‌های اجتماعی با توزیعی پراکنده روبرو هستیم و در آن چیزی به عنوان مرجع سیاسی با قدرت متمرکز یافت نمی‌شود. در همین باب، دیوید فرانسیسکو^۵ نوشته است که «اینترنت به معنای آزادی، رهایی و گشودگی جمعی است.» بنابراین در دیدگاه ایشان، می‌توان اینترنت یا رسانه‌های اجتماعی را امری فی‌نفسه آنارشی‌وار خواند. در این تلقی، آنارشی فقدان سیستم نیست، بلکه به نبود قدرت متمرکز قلدرمآب تعبیر می‌شود.

از منظر ابزاری نیز روشن است که اینترنت و سرویس‌های شبکه‌سازی اجتماعی فضای جدیدی را برای تعاملات کاربران، بیان آزادانه دیدگاه‌ها و گردش اطلاعات آفریده است. به تعبیر

^۱Pierre-Joseph Proudhon

^۲Noam Chomsky

^۳Hans-Hermann Hoppe

^۴Robert Higgs

^۵David Francisco

^۶<http://www.colabria.com/anarchy-and-social-media/>

فلسفی، شبکه‌های اجتماعی به بسط سپهر عمومی،^۱ کمک کرده‌است؛ فضای عمومی اصطلاحی است که توسط یورگن هابرماس^۲ جعل شده و مقصود از آن جایی است که مردم می‌توانند به بحث پیرامون موضوعات مهم (مثلاً مسائل سیاسی-اجتماعی از جمله نقد حاکمیت) بپردازند و به این وسیله با آگاهی بیشتری در عرصه سیاسی شرکت کنند. بنابراین، رسانه‌های اجتماعی با «دادن صدا» به مردم عادی به تحقق آرمان‌های آنارشیستی در تضعیف قدرت دولت‌ها کمک کرده‌است. همچنین ابزارهای رسانه‌ای جدید امکان‌های نوینی را نیز برای هماهنگی و سازمان‌دهی مردم به منظور شرکت در تظاهرات‌های ضد حکومتی فراهم کرده است. در واقع، به مدد شبکه‌های اجتماعی گروه‌های مستقل و پراکنده‌ای که دارای دیدگاه‌های آنارشیستی هستند، به یکدیگر مرتبط شده و آرمان‌های سیاسی-اقتصادی خود را دنبال می‌کنند؛ نکته‌ای که برای اولین بار خود را در اعتراضات سال ۱۹۹۹ علیه نشست سازمان تجارت جهانی (WTO) نشان داد و در سال ۲۰۱۱ در جنبش تسخیر وال استریت به اوج رسید. این تأثیرات ابزاری تا بدان جاست که ساول نیومن،^۳ متفکر سیاسی، بر این باور است که «تکنولوژی به رؤیاهای آنارشیستی واقعیت بخشیده‌است.»^۴

با این حال، خدمات ابزاری فناوری اطلاعات و ارتباطات به آنارشیسم در همین حد باقی نمانده و با ظهور نرم‌افزارهای رمزنگاری، شاهد گونه‌های جدید و قدرتمندی از نگرش‌های سیاسی هستیم که به آنارشیسم شباهت دارند. از این دیدگاه با عنوان کریپتو-آنارشیسم یاد می‌شود.

کریپتو-آنارشیسم

^۱Public sphere

^۲Jürgen Habermas

^۳Saul Newman

^۴ <https://qz.com/1305520/a-philosopher-thinks-technology-could-make-anarchists-dreams-come-true/>

کریپتو-آنارشیسم^۱ تحقق‌ی از آنارشیسم در فضای مجازی است^۲ که البته دارای تفاوت‌هایی با رویکردهای آنارشیستی کلاسیک و مدرن دارد. کریپتو از واژه یونانی κρυπτός مشتق شده و به معنای «پنهان» و «مخفی» است. بنابراین کریپتو-آنارشیسم به لحاظ واژه‌شناختی و لغتی، به معنای «آنارشیسم پنهان» است؛ اما در عمل این عنوان بر مجموعه فعالیت آنارشیست‌ها در فضای مجازی با بهره نرم‌افزارهای رمزنگاری اطلاق می‌شود. تیموتی می^۳ در باب ابعاد این نگرش می‌نویسد:

«همان‌طور که ماشین چاپ به نحو قابل توجهی مناسبات قدرت در قرون وسطی را تغییر داد، روش‌های رمزنگاری ماهیت سیاست، شرکت‌ها و زیرساخت‌های حکومتی و نقش آن‌ها در مبادلات اقتصادی را دگرگون می‌کند ... ما بر این باوریم که رمزنگاری قدرت‌مند به کاهش قدرت دولت^۴ و یا حتی فروپاشی تقریباً کامل آن می‌انجامد. ما معتقدیم که با بسط رمزنگاری به فضای مجازی، و ایجاد ارتباطات امن، پول دیجیتال، ناشناسی و شبه‌ناشناسی و دیگر تعاملاتی که به واسطه رمزنگاران انجام می‌شود، ماهیت روابط اقتصادی و اجتماعی عمیقاً تغییر خواهد کرد.»^۵

کریپتو-آنارشیست‌ها، چنان‌که در اعلانیه^۶ موجودیت آن‌ها به قلم تیموتی می آمده‌است،^۷ بر این باورند که نرم‌افزارهای رمزنگاری، با ارایه ظرفیت‌های لازم برای فعالیت‌های ناشناس^۸ در تعاملات برخط، می‌توانند آزادی بیان^۹ و آزادی تجاری^{۱۰} را به ارمغان آورند. آن‌ها در ضمن

^۱Crypto-anarchism

^۲Timoty may, Usman W., Cryptoanarchism and Cryptocurrencies (November 27, 2017). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3079241> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3079241>

^۳Timothy May

^۴state

^۵www.activism.net

^۶www.activism.net

^۷anonymous

^۸Freedom to speech

^۹Freedom to trade

فعالیت‌های خود برای بدست آوردن آزادی سیاسی و اقتصادی، برای حفاظت از حریم شخصی، افزایش ایمنی و محرمانگی و فرار از پیگردهای حقوقی و امنیتی هنگام ارسال و دریافت اطلاعات از شبکه‌های رایانه‌ای از نرم‌افزار رمزنگاری بهره می‌برند. در واقع ایشان با بهره‌گیری از نرم‌افزارهای رمزنگار که هویت و مکان فرد را محفوظ نگه داشته و آثاری از اطلاعات رد و بدل شده او باقی نمی‌گذارد، پیگیری‌های حقوقی و امنیتی حاکمیت را با چالش مواجه می‌کنند. به تعبیر دیگر، کریپتو-آنارشسیسم به دنبال ایجاد و بهره‌گیری از زیرساخت‌های اطلاعاتی که است به لحاظ فنی به حکومت‌ها و نهادهای تمامیت‌خواه اجازه نمی‌دهد تا به اطلاعات شخصی افراد مشارکت‌کننده در بستر شبکه دست یابند.

انگیزه‌های کریپتو-آنارشسیست‌ها از این قرار است: انگیزه نخست و اصلی آن‌ها دفاع از حریم شخصی افراد در برابر نظارت‌های 'معطوف به ارتباطات شبکه‌ای رایانه‌ای است. هدف دوم آن‌ها مقابله با سانسور، به خصوص سانسور در اینترنت، است که علاوه اجازه به کاربران برای اظهار دیدگاه‌های مختار، به گردش آزادانه اطلاعات نیز کمک می‌کند، چرا که نرم‌افزارهای رمزنگاری به انتشار و خوانده شدن اطلاعات به صورت ناشناس کمک می‌کند. هدف سوم کریپتو-آنارشسیست‌ها، ایجاد و مشارکت در اقتصادی است که از نظام‌های مالی و بانکی رهایی یافته و فضای بیشتری برای نهان‌خواهی و ناشناسی فراهم می‌کند. در همین زمینه باید به نقش و جایگاه رمزارزهای دیجیتال مثل بیت‌کوین^۲ یا سرویس‌هایی نظیر Silk Road یا Black Market Reloaded که با کمترین مداخلات قانونی و حقوقی، اجازه مبادله سرمایه و کالا را فراهم می‌کنند، توجه کرد.^۳ برای مثال، به باور کریپتو-آنارشسیست‌ها، قراردادهای هوشمند بلاک‌چین، نیاز به عنصر سوم (یعنی نهادهای دولتی) در تعاملات بین‌فردی را از بین می‌برد؛ از این روی، هوشمندی قراردادهای بلاک‌چین خود به جای لویتان توماس هابز^۴ می‌نشیند. بنابراین در اینجا با گونه‌ای از نظارت روبرو هستیم که به جای نهادهای حاکمیتی توسط فناوری اعمال می‌شود. روشن است

\surveillance

^۲ در سال ۲۰۱۳، ۴۴ درصد از کاربران بیت‌کوین ادعا کرده‌اند که آزادی‌خواهانی هستند که به حذف دولت‌ها رغبت دارند. (Kharif,)

(M. (2018). Bitcoin: Not Just for Libertarians and Anarchists Anymore.

^۳ <https://en.wikipedia.org/wiki/Crypto-anarchism>

^۴ Thomas Hobbes

که در این فضا برخی از کارکردهای مالی حکومت مثل اخذ مالیات با چالش‌هایی مواجه خواهد شد.

نکته مهم و قابل توجه این است که کریپتو-آنارشسیست‌ها لزوماً با همه دیدگاه‌های آنارشسیستی کلاسیک و مدرن موافق نیستند. درست است که هر دو گروه آرمان‌های نظیر آزادی سیاسی و خلع مرجعیت‌های سیاسی با قدرت متمرکز را دنبال می‌کنند، اما در بین آن‌ها تفاوت‌هایی نیز دیده می‌شود. برای مثال در حالی که آنارشسیست‌ها عموماً دیدگاهی چپ دارند و آرمان‌های سوسیالیستی و ضد سرمایه‌داری را دنبال می‌کنند، کریپتو-آنارشسیست‌ها به دنبال بازار و رقابت آزاد هستند. بنابراین دیدگاه‌های اقتصادی آنان متفاوت از عموم آنارشسیست‌هاست.

نگرانی‌ها در مورد کمک اینترنت به آنارشسیسم

شبکه‌های مجازی و نرم افزارهای رمزنگاری در عین جنبه‌های مثبت (نظیر اعطای آزادی بیان و گردش اطلاعات) دارای نواقضی هستند که از جمله آن‌ها می‌توان به هرزنگاری، جهل هویت، خشونت پراکنی و استفاده‌های تروریستی اشاره کرد.^۱ از این روی قابلیت‌های جدید زیرساخت‌های اطلاعاتی در یاری رساندن به آنارشسیسم موجب نگرانی بسیاری از متفکران شده‌است؛ از همین روی اریک اشمیت نوشته‌است: «اینترنت اولین چیزی است که انسان آن را ساخته اما به درستی درک نکرده‌است؛ یعنی بزرگ‌ترین آزمایش آنارشسیسم که تا به حال تجربه کرده‌ایم».^۲ در واقع، شیوع جرایم مختلف در اینترنت و شناسایی دشوار مجرمان، عدم مسئولیت‌پذیری نسبت به محتوای منتشرشده در سرویس‌های شبکه‌سازی اجتماعی، انتشار اخبار کذب و پروپاگاندا و ایجاد زمینه برای فعالیت‌های دولت‌ها و گروه‌های متخاصم علیه یکدیگر از معایب جدی ساختار غیرمتمرکز و ناشناس اینترنت است. از همین روی بسیاری از دولت‌ها، شرکت‌ها و سکوها به وضع قوانین و اقداماتی از جز جمله بستن حساب‌های کاربری و نظارت بیشتر بر محتوای منتشرشده پرداخته‌اند.

^۱ Sathya Prakash , Anarchy at Social Media: A Critical Look at the Challenges and Opportunities

^۲ Eric Schmidt

^۳ David Francisco, Digital anarchy, anonymity & libertinism: The Internet is a lawless state

منابع

- [1] Atzori, M. (2015). Blockchain Technology and Decentralized Governance: Is the State Still Necessary?. SSRN Electronic Journal.
- [2] <https://en.wikipedia.org/wiki/Anarchism>
- [3] <https://en.wikipedia.org/wiki/Crypto-anarchism>
- [4] <https://qz.com/1305520/a-philosopher-thinks-technology-could-make-anarchists-dreams-come-true/>
- [5] <http://www.colabria.com/anarchy-and-social-media/>
- [6] https://en.wikipedia.org/wiki/Social_anarchism
- [7] https://en.wikipedia.org/wiki/Individualist_anarchism
- [8] Kharif, M. (2018). Bitcoin: Not Just for Libertarians and Anarchists Anymore
- [9] Sathya Prakash , Anarchy at Social Media: A Critical Look at the Challenges and Opportunities
- [10] Timoty may, Usman W., Cryptoanarchism and Cryptocurrencies (November 27, 2017).
- [11] www.activism.net

آنارشیسم و رسانه‌های اجتماعی

حوزه فضای مجازی به اندازه انقلاب اسلامی اهمیت دارد. این فضا مثل یک رودخانه پر از آب و خروشان است که می‌آید و دائماً هم بر آب آن افزوده و خروشان‌تر می‌شود. اگر ما بر این رودخانه تدبیر کنیم و برنامه داشته باشیم، زه‌کشی کنیم و هدایت کنیم، این رودخانه را تا به سد بریزد، می‌شود فرصت. اگر رهایش کنیم و برنامه‌ای برای آن نداشته باشیم می‌شود یک تهدید.

محمد
۱۳۹۱/۷/۲

